

Fekete Csaba

Kettős szellemi kötődés

Győri L. János: Református identitás és magyar irodalom.
Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok.
Kálvin Kiadó, Budapest, 2015

Manapság sokan semmiféle kötődést nem vallanak és vállalnak, szellemi (egyben erkölcsi) kötődésük még ritkább. Közreadva összegyűjtött tanulmányait, amelyek 1991–2013. között jelentek meg, Győri L. János, Debrecen végzetesen átalakuló református iskolájának tanára, kettős kötődéséről vall, mindkettő lelki-szellemi.

Identitással és irodalommal foglalkoznak az első rész tanulmányai, Izráel és a magyar nép párhuzama, a Biblia hatása, Kálvin művelődéstörténeti jelentősége és Siderius sokáig a Heidelbergi Kátéval versengő, illetve mindig vele együtt használt kátéjának történeti, irodalomtörténeti jelentőségét fejtegetik.

Prédikációkat és prédikátorokat vesz sorra a második fejezet, Tofeus Mihály, Nagyari József, Drégelypalánki János és mások munkásságát, elsősorban az exemplumaikat kutatva.

A kegyesség és mártírium összefüggéseit boncolja a harmadik rész, főként a puritánok, Szikszai György és (Nagy)Szöllősi Mihály munkáiban.

Közben másokat is érint, egész sor méltatlanul elfeledett 17. századi prédikátort, akiknek hol munkáit, hol csak egyes vonásait veszi bonckés alá. Többek között Alvinci (Pap) Péter, Czeplédi István, Csepregi Turkovics Mihály, Diószegi Kis István, Geleji Katona István, Kecskeméti Elekes (Alexis) János, Kecskeméti Sánta János, Kismarjai Veszelin Pál, Komáromi Csipkés György, Köleséri Sámuel senior, Margitai Láni Péter, Medgyesi Pál, Marosvásárhelyi Baba Ferenc, Milotai Nyilas István, Nádudvari Péter, Örvéni Molnár Ferenc, Szőnyi Nagy István, Tolnai F. István, Tyukodi Márton nevével és művével találkozunk a kötetben. A szerző okkal mondja őket jobbra elfeledettnek, akik azonban koruk művelődésének neves személyiségei voltak.

Középiskolai tanári katedrája volt és van ezután is Győri L. János tanár úrnak, mert szenvedélye a művelődés továbbadása. Ezért nem vállalta, hogy egyetemi oktatóként tevékenykedjék. 2005 óta intézetet is vezet, így másik elkötelezett szerelméről, a kutatásról és a felsőbb tudományosságról soha sem kellett lemondania.

Intelemként említi a jeremiádok tárgyalás közben, hogy énekeskönyvünkben is vannak ilyenek, sajnos, gyülekezeteink ezeket nem ismerik (tegyük hozzá, mert előbb lelkészeiknek kellett volna ismerniük őseink hitvalló énekeit, és mai énekeskönyvünket), pedig ezekből hathatós lelki segítséget meríthettek volna a szocializmusnak mondott diktatúra évtizedeiben. Farkas András híres énekét is (1536) alig van, aki ismerné, nem hogy énekelt volna belőle valaha is legalább néhány versszakot, pedig erre alapul nemzeti imádságunk, Kölcsey Himnusza.

A Kálvin évek átrohantak fölöttünk, Lászlóffy Aladár verséről is eshetett volna több szó (A genfi katedrálisban), ennek a nagyléptékű költői alkotásnak a méltatása zárja a hazai szépirodalomban megjelenő Kálvin portré részletezését.

Beszédes példák, a bibliai (prófétai és jézusi) példabeszédek felől eljutva az európai keresztyénség sok évszázados örökségéig, nem csak irodalomtörténeti és pedagógiai téma a szemléltetés, megértetés. Jó felfigyelnünk arra, hogy az anyanyelvű prédikálás fénykorának a 16–17. századot mondja a kötet. Tetszik, nem tetszik, azóta a hanyatlás árnya vetődik református egyházunk prédikálására. Ezzel együtt egyre gyakoribb a megkérdőjelezett hitelesség. Lehet, hogy régen elmúlt a hírelő versek, a bibliai históriák, fabulák, népi bölcsesség és hasonlók ideje, hisz a 17. században már alig született a história műfajában számottevő verses alkotás, de a helyét mi foglalta el? Elfoglalta-e valami jobb, vagy egyáltalán bármi? Eltűnt nyomtalanul az olyan természetes megnyilvánulás is, hogy a prédikáció személyes alkalmazásaként nem csupán a gyülekezetet, hanem a református erdélyi fejedelmet külön megszólította prédikátora, Nagyari József. Van-e mai prédikálásunknak az egész társadalomhoz forduló ehhez hasonló alkalmazott intelme, feddése, vigasztalása?

Lehet, hogy némelyeknél formális vagy erőltetett volt a több vagy kevesebb usus vagy pedig az exordium gondos kidolgozása, de jobb-e, ha ez mára merő irodalomtörténeti kategóriává vedlett, mert nincs olyan mondanivalónk, amely követelné az ilyen kézenfekvő megoldást, vagy ennek korunkbeli megfelelőjét? Bizonytalán segítene az igehirdető gondjain az explicatio és applicatio tudatos, mai szempontú értelmezése és megkülönböztetése is. Számos ponton találhatnánk arra is példát, hogyan vált valamilyen elfeledett terminus vagy módszertani szakszó bibliaiból tudományos vagy szépirodalmi elnevezéssé. Például a Csokonai által is emlegetett keserédes is ószövetségi meg újszövetségi indíttatású volt egykor, az énekeskönyveket és a veszekedő prédikációk nyelvezetét jól ismerő költő Köleséri nyomán alakíthatta ki, és verselhetette meg ezt a témát.

Vértanúság terjesztette ellenállhatatlanul a keresztyénséget az első időkben. Megóvása sincs meg a martírium szinten tartása nélkül. Ez sokkal nehezebb kérdés a fellélegző korokban; hisz a (ki)szolgáló évtizedekben is jobban hódítottak a túlélők (addig kitartson az egyház, míg én nyugdíjba megyek), és napjainkban is, amikor az éppen regnáló hatalomba való reálpolitikai beolvadás természetessé avatja a megélhetési prédikátorságot (akár országgyűlési képviselőséggel ötvözve). A kötetet záró tanulmányok sorra összekapcsolják az eredeti református gondolkodást az exemplumok, a mártírimum és apológia témájával. Mert „Kálvin követőinek hamarosan [...] súlyos megpróbáltatásokkal kellett szembenézniük [...]” (215). Napjainkban is ez történik, a világ reformátusságával, meg a hazai református prédikátori magatartással és gondolkodással, ez pedig vértelen alakban sem könnyebb próba, csak kevésbé látványos. Néha egyenesen láthatatlan.

Fekete Csaba